

De eerste wereldoorlog en zijn gevolgen

Alles is relatief; ook oorlogsverwoesting en oorlogsleed zijn dat. Gebeurtenissen waarbij men in de jaren 1940-45 nauwelijks zou stilstaan, maakten in '14-'18 diepe indruk. Onwillekeurig denkt men aan het bombardement dat in de middag van 14 mei '40 het centrum van Rotterdam verwoestte, wanneer men leest hoe lente '17 'een uit de verte naderend geronk . . . aandreunde en boven de stad was', stad die, 'eer men er over kon nadenken, . . . gemaakt (was) tot een hel. Een geweldige dreun, als kwam hij diep uit de aarde, nog één en nog één. Stukken van huizen stortten in; overal glas en splinters en kreten van getroffenen' – ja, de emoties trilden nog na in de pen die meer dan tien jaar na het gebeurde het bombardement van Zierikzee beschreef; in de nacht van 30 april op 1 mei 1917 uitgevoerd, bij vergissing, door één Engels toestel. Er vielen drie doden.¹

Het zou niet juist zijn, aan de ervaringen en gedragingen van het Nederlandse volk in de eerste wereldoorlog de maatstaf aan te leggen van de tweede. Gebeurtenissen die zich voordoen en reacties van mensen op die gebeurtenissen moet men uit hun historische samenhang trachten te begrijpen. Anders dan 1939 was zij, die wereld van '14 – een wereld die sinds het Napoleontisch tijdperk, haast een volle eeuw geleden, geen allenvattende oorlog gekend had – een wereld die nu, na de spanningen van eind juli, opeens begin augustus alle grote mogendheden van Europa: Duitsland en Oostenrijk-Hongarije, Rusland, Frankrijk en Engeland, gewikkeld zag in een conflict dat door de meeste Nederlanders als een monsterlijke absurditeit beschouwd werd. Wereldoorlog! Midden in de zomer nog wel.

Het kabinet-Cort van der Linden greep snel en doeltreffend in. Het mobiliseerde de strijdkrachten, het nam reeksen maatregelen om het economisch leven, korte tijd als verlamd door angst en paniek, op gang te houden – en bezuiden de grenzen zag men hoe de legers van Duitsland, dat België's neutraliteit geschonden had, verwoestend en vaak ook moordend oprukten als onderdeel van hun pogen, Parijs van het noorden uit te omsingelen. Dat was de realiteit waaraan men ontsnapt was – niet door eigen weerbaarheid

¹ P. H. Ritter: *De donkere poort* (1931), dl. II, p. 215-16.